

Arbeidsmarkedet

Foreløpige tall fra det kvartalsvise nasjonalregnskapet (KNR) viser en vekst i samlet sysselsetting på 0,3 prosent i fjor. I 2001 var økningen 0,5 prosent. Ifølge SSBs arbeidskraftsundersøkelse (AKU) gikk arbeidsledigheten opp fra 3,6 prosent av arbeidstyrken i 2001 til 3,9 prosent i 2002. Arbeidsstyrken økte dermed med rundt 0,7 prosent. Det er 0,1 prosentpoeng mer enn veksten i befolkningen i aldersgruppen 16-74 år, noe som innebærer at yrkesprosenten (som angir forholdet mellom arbeidstyrken og befolkningen i arbeidsdyktig alder) holdt seg på det historisk sett høye nivået fra de foregående fire år.

De sesongjusterte tallene fra AKU viser en beskjeden oppgang i sysselsettingen gjennom årene 2000 til 2002. Arbeidsledigheten, målt i AKU, har vist en klart stigende tendens gjennom hele den siste tre-årsperioden. Sesongjustert økte AKU-ledigheten med 7 000 fra 3. til 4. kvartal 2002. Økningen er utenfor feilmarginen for endringstall i utvalgsundersøkelsen. Dette bildet gjenfinnes til dels også i tallene fra Aetat. Den sesongjusterte registrerte ledigheten har vært relativt stabil fra 1998 t.o.m. 1. halvår 2001, for deretter å øke markert fram til 4. kvartal 2002. Den månedlige tilgangen på ledige stillinger annonsert i media var i gjennomsnitt betydelig lavere i fjor, sammenlignet med de siste årene.

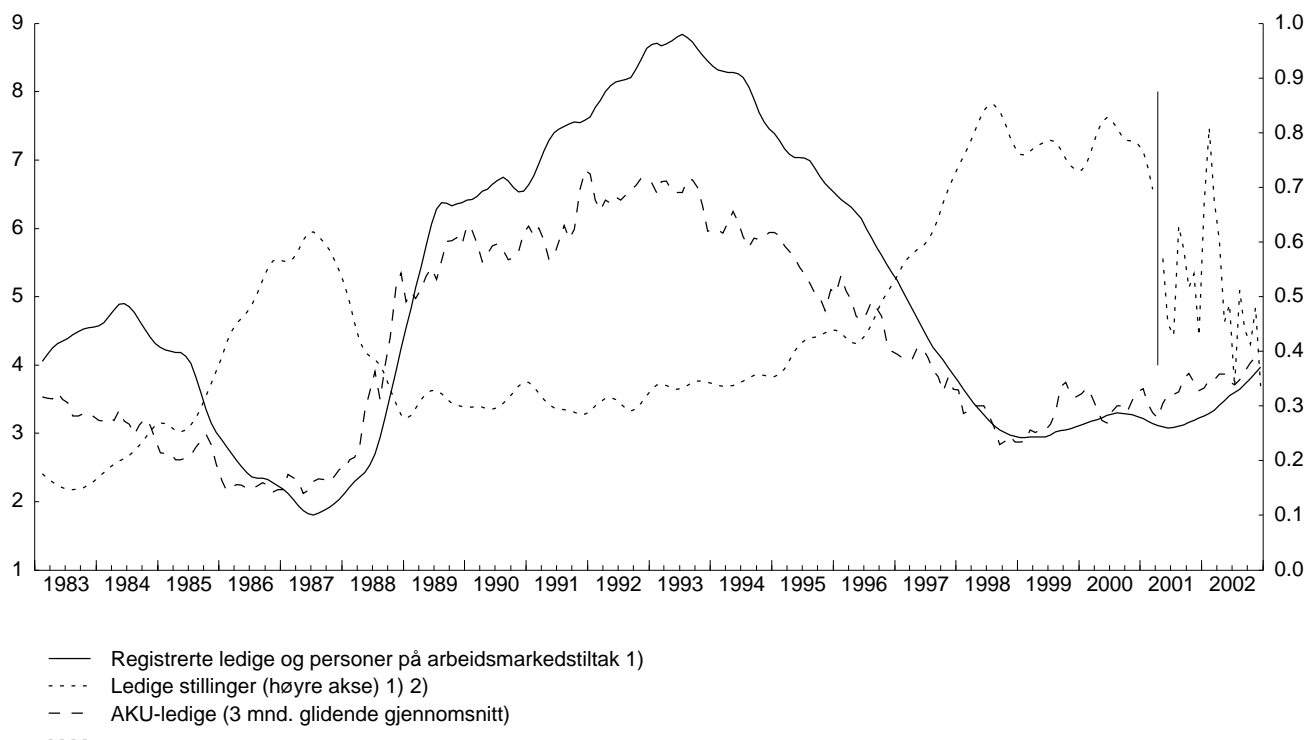
Sysselsettingen

De foreløpige tallene fra KNR viser at det i 2002 i gjennomsnitt var sysselsatt 2 322 000 personer, en vekst på 0,3 prosent fra året før. Den rekordhøye sysselsettingen målt i antall personer, har dermed fortsatt fra 2001 og inn i 2002. Som i 2001 var det utviklingen for lønnstakergruppen som bidro til veksten i samlet sysselsetting i fjor. Mens tallet på selvstendig næringsdrivende falt med 1,4 prosent, er veksten i lønnstakersysselsettingen anslått til 0,4 prosent i fjor.

Til tross for en liten oppgang i sysselsettingen, gikk utførte timeverk ned med 1,0 prosent fra 2001 til 2002. Dette henger bl.a. sammen med en økning i antall feriedager for de fleste lønnstakere, og økt sykefravær. I tillegg kom veksten i sysselsettingen siste år blant deltidssysselsatte, ifølge AKU, mens antallet sysselsatte på heltid var tilnærmet uendret. Utviklingen var imidlertid ulik for menn og kvinner og for enkelte aldersgrupper. Blant menn var antallet sysselsatte omtrent uendret, mens det for kvinner totalt sett var en oppgang i forhold til 2001. Antallet deltidssysselsatte for de sistnevnte økte med 10 000, mens tallet for heltid var tilnærmet uendret. Økningen i sysselsettingen kom hovedsakelig blant heltidsarbeidende menn og kvinner i alderen 55-66 år. Aldersgruppen 25-54 år hadde totalt sett en motsatt utvik-

Arbeidsledige og beholdning av ledige stillinger, månedstall. 1983-2003

Prosent av arbeidstyrken. Sesongjustert og glattet

1) Justert bakover for brudd i serien fra januar 1999.

2) Brudd i statistikken for beholdning av ledige stillinger fom. mai 2001. Dataene er derfor ikke glattet og sesongjustert etter dette.

Kilde: Aetat Arbeidsdirektoratet og Statistisk sentralbyrå.

ling, ettersom antallet sysselsatte gikk ned med 16 000.

Totalt sett økte tallet på sysselsatte i offentlig forvaltning med 10 000 personer eller 1,3 prosent i 2002. Antallet utførte timeverk var imidlertid tilnærmet uendret i forhold til året før. Statlig forvaltning hadde en sysselsetningsvekst på hele 114 000 personer, mens kommunal forvaltning hadde en nesten like stor reduksjon i antall personer. Disse endringene er en direkte følge av fjorårets statlige overtakelse av fylkeskommunale sykehus. Blant de største næringene var det post og telekommunikasjon som i fjor opplevde sterkest prosentvis nedgang i antallet sysselsatte (-4,1 prosent). Industrisysselsettingen gikk også tilbake, for fjerde året på rad, og det var spesielt treforedling og tekstil- og bekledningsindustrien som prosentvis gikk mest ned. Helsesektoren, oljerelatert virksomhet samt

bygg- og anleggsvirksomhet utmerket seg i motsatt retning, og hadde en oppgang i forhold til året før.

Arbeidsstyrken

Ifølge AKU var det i 2002 gjennomsnittlig 2 378 000 personer i arbeidsstyrken, en økning på 17 000 personer fra året før. Oppgangen i arbeidsstyrken tilsvarende om lag økningen i antall personer i yrkesaktiv alder. Den gjennomsnittlige yrkesdeltakelsen i 2002 var dermed på samme nivå som i 2001.

Fra 2001 til 2002 var det totalt sett en økning på 20 000 i befolkningen i alderen 16-74 år. I den yngste aldersgruppen, som er preget av forholdsvis lav yrkesdeltakelse, økte antallet personer med 4 000. I aldersgruppen 25-54 år, der yrkesdeltagelsen er høy, var det en nedgang på 5 000 personer. I likhet med i 2001 var økningen størst i aldersgruppen 55-74 år, med en oppgang på 21 000 personer. Innenfor denne aldersgruppen kom veksten blant dem under 67 år, mens de over trakk svakt i motsatt retning.

For befolkningen samlet var yrkesdeltakelsen 73,5 prosent i 2002, i likhet med i året før. Justert for brudd i tidsserien var yrkesdeltakelsen i fjor den høyeste som er målt i Norge, om lag 1,6 prosentpoeng over nivået i 1987, som representerer slutten på forrige konjunkturoppgang. Den gang hadde imidlertid menn en høyere yrkesdeltakelse enn i dag, om lag 2,0 prosentpoeng, mens yrkesdeltakelsen blant kvinner var rundt 5,3 prosentpoeng lavere enn dagens nivå. Forskjellen mellom kvinners og menns gjennomsnittlige yrkesprosent ble ytterligere redusert i fjor, og var 7,8 prosentpoeng på årsbasis. I 1987 var denne forskjellen om lag 15 prosentpoeng. Den mest yrkesaktive aldersgruppen, dvs. 25-54 år, hadde i fjor en nedgang i yrkesprosenten, mens det for de yngste og de eldste var oppgang. Spesielt gjaldt oppgangen kvinner

Hovedtall for arbeidsmarkedet

1000 personer

	Nivå 2002	Endring fra året før	
		2001	2002
Befolkning i yrkesaktiv alder 16-74 år	3 234	12	20
16-24 år	489	-1	4
25-54 år	1 932	-8	-5
55-74 år	813	22	21
Arbeidsstyrken (AKU) ¹	2 378	12	17
Arbeidsledige	92	3	8
Sysselsatte (NR) ¹	2 322	12	6
Utenlandske sjøfolk på norske skip	27	1	1
Statistiske avvik ²	-9	-2	4
Utførte timeverk (mill.)	3 117	-31	-32

¹ Arbeidsstyrken omfatter bare personer bosatt i Norge, mens antall sysselsatte også omfatter utlendinger på norske skip. Ved summering av antall sysselsatte og arbeidsledige til antall personer i arbeidsstyrken, må derfor utenlandske sjøfolk på norske skip holdes utenfor.

² Det statistiske avviket skyldes at det er ulike statistiske kilder for arbeidsstyrken og komponentene av denne.

Kilder: Statistisk sentralbyrå.

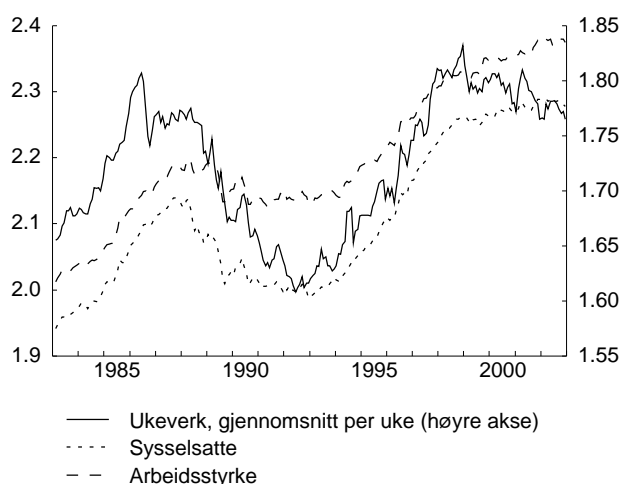
Sysselsetting og utførte timeverk etter næring

Sysselsatte i 1000 personer, timeverk i millioner, NR. Vekstrater i prosent fra året før

	Sysselsatte personer (1000)		Utførte timeverk (mill.)		Vekstrater fra 2001	
	Nivå 2002	Endring fra 2001	Nivå 2002	Endring fra 2001	Per- soner	Time- verk
I alt	2 322	6	3117	-32	0,3	-1,0
Olje og utenriks sjøfart	67	1	118	0	0,9	0,3
Fastlands-Norge	2 255	6	2998	-32	0,3	-1,0
Industri og bergverksdrift	297	-4	444	-11	-1,2	-2,4
Annen vareproduksjon	229	-1	382	-7	-0,5	-1,9
Primærnæringer	86	-2	163	-6	-2,6	-3,7
Elektrisitetforsyning	15	-1	22	-2	-6,8	-7,3
Bygge- og anleggsvirksomhet	128	2	198	1	1,7	0,3
Tjenesteyting	998	1	1325	-17	0,1	-1,2
Varehandel	306	2	402	-3	0,8	-0,7
Samferdsel	150	-4	216	-7	-2,4	-3,3
Annen tjenesteyting	542	2	707	-6	0,4	-0,9
Offentlig forvaltning	731	10	847	3	1,3	0,3
Statlig forvaltning	271	114	351	122	72,1	53,5
Kommunal forvaltning	460	-104	495	-120	-18,4	-19,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Arbeidsstyrke, sysselsetting og ukeverk. 1983-2002 Millioner. Sesongjusterte og glattede månedstall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

i aldersgruppene 16-19 år og 67-74 år. Yrkesprosenten blant ungdom (16-24 år) var i 2002 om lag 4,4 prosentpoeng lavere enn i 1987. Andelen ungdom under utdanning i alderen 16-24 år har imidlertid i flere år ligget vesentlig høyere enn den gang, og var 57 prosent i 2002.

Yrkesdeltakelsen i 2001 blant personer 15 - 64 år i OECD-landene samlet var 69,8 prosent, i EU 69,2 prosent og i USA 76,8 prosent. Yrkesprosenten for personer 16 til 64 år i Norge var 80,3 prosent, mens tilsvarende yrkesprosent i Sverige og Danmark var henholdsvis 79,3 og 79,2 prosent, ifølge OECD (Employment Outlook 2002). Den høye yrkesfrekvensen i Norden har sammenheng med at kvinner her er mer yrkesaktive enn ellers i verden. I Norge er riktignok andelen deltidsarbeidende blant sysselsatte i alt relativt høy når det gjelder kvinner (42,5 prosent mot 25,8 prosent i OECD i 2000). Yrkesdeltakelsen blant de eldre må også sies å være høy dersom vi sammenligner internasjonalt. I 2001 utgjorde deltakelsen i Norge 68,5 prosent blant personer i alderen 55-64 år. Også i de andre nordiske land er yrkesdeltakelsen blant de eldre høy. Gjennomsnittet for den samme aldersgruppen i EU og OECD lå på hhv. 41,9 og 50,8.

Ledigheten

Ifølge AKU var det gjennomsnittlig 92 000 arbeidsledige i 2002, 9 000 flere enn året før. Som andel av arbeidsstyrken økte ledigheten fra 3,6 til 3,9 prosent. De sesongjusterte ledighetstallene fra AKU viser en forholdsvis jevn stigning fra bunnivået på 2,8 prosent rundt årsskiftet 1998/99, når en ser bort for noe som i ettertid ser ut til å være betydelig «støy» i dataene rundt årsskiftet 1999/2000. Summen av registrerte helt ledige og personer på personrettede tiltak viste til dels samme trendmessige utvikling, men i Aetat's tall henføres hoveddelen av ledighetsøkningen til 2. halvår 2001. Ved utgangen av februar 2003 var 92 500 personer registrert helt ledige. Dette utgjorde 3,9 pro-

Registrerte helt arbeidsledige og ledige stillinger

1 000 personer

	Februar 2003	Endring fra februar 2002
Registrerte helt ledige	92,5	20,6
- helt permitterte	12,2	4,2
Delvis permitterte	7,6	1,0
Ordinære tiltaksdeltakere ¹	13,1	2,5
Tilgang ledige stillinger annonsert i media ²	13,7	-8,0
Beholdning ledige stillinger	14,3	-3,4

¹ Yrkeshemmede på ordinære tiltak er ikke inkludert.

² Tilgang på registrerte ledige stillinger i løpet av en måned.

Kilde: Aetat Arbeidsdirektoratet.

sent av arbeidsstyrken, mot 3,0 på samme tidspunkt året før.

I 2002 var det i gjennomsnitt 75 200 registrerte helt ledige ved arbeidskontorene, en økning på 20 prosent i forhold til året før. Gjennomsnittlig antall personer registrert på ordinære arbeidsmarkedstiltak gikk ned med 800 til 9 300 personer i 2002.

I 2002 var det ifølge AKU gjennomsnittlig 19 000 langtidsledige, dvs. 20 prosent av alle arbeidsledige. Dette er en økning i forhold til i 2001 da tallet var 13 000, en andel på 16 prosent. I perioden fra 1993 til 1995 lå andelen langtidsledige stabilt på rundt 40 prosent, for så å falle til 30 prosent i 1996, 27 prosent i 1997, 19 prosent i 1998, og videre ned til 16 prosent i 1999 og 2000.

Selv om det totale ledighetsnivået har holdt seg relativt stabilt de siste årene, har det skjedd vesentlige endringer i den registrerte arbeidsledigheten fylkesvis. I 1999 og 2000 økte ledigheten i fylker der oljerelatert virksomhet og skipsverftsindustri sto sterkt. Mens ledighetsøkningen var betydelig i Rogaland, var økningen mer beskjeden i Agder-fylkene, Nord-Trøndelag og i flere vestlandsfylker. Samtidig fortsatte ledigheten å falle på store deler av Østlandet. I 2001 snudde utviklingen til en viss grad: Ledigheten sank mest i Rogaland og Nord-Trøndelag, og økte betydelig i Oslo og Akershus. I fjor økte ledigheten i alle fylker, men også denne gangen mest i Oslo og Akershus. Fylkene i nord opplevde den svakeste prosentvise økningen i ledigheten. Akershus og Sogn og Fjordane hadde lavest registrert ledighet i 2002, med 2,0 prosent. Finnmark hadde også i fjoråret klart høyest registrert ledighet, med 5,1 prosent, fulgt av Aust-Agder med 3,9 prosent. Det er dessuten verdt å merke seg at Oslo i 2002 hadde den tredje høyeste registrerte ledigheten, med 3,8 prosent.

Arbeidsmarkedstiltakene bidro til å dempe de geografiske forskjellene i registrert ledighet, ettersom andelen på ordinære tiltak var høyest i fylker med høy ledighet og lavest i fylker med lav ledighet. I Finnmark var 5,6 prosent av arbeidsstyrken registrerte enten som helt ledige eller på tiltak, mens andelen var 2,2 prosent i Akershus og Sogn og Fjordane.

Arbeidsmarkedsstatistikken – noen forklaringer

De viktigste statistikkildene om arbeidsmarkedet er Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelser (AKU) og registerstatistikken fra Aetat Arbeidsdirektoratet. Sammen med annen økonomisk statistikk danner disse grunnlaget for et helhetsbilde av arbeidsmarkedet i nasjonalregnskapet (NR).

Arbeidskraftundersøkelsene - AKU

Tallene i AKU er beregnet på grunnlag av intervju med et utvalg av befolkningen på 24 000 personer i kvartalet. Siden AKU er en utvalgsundersøkelse, må en ta hensyn til utvalgsusikkerheten ved tolkning av tallene. En nærmere redegjørelse for AKU finnes i «Arbeidskraftundersøkelsen 2001» (NOS C 748) eller på <http://www.ssb.no/emner/aku/om.html>.

Sysselsatte: Personer som utførte inntektsgivende arbeid av minst en times varighet i undersøkelsesuken. Vernepliktige og personer som var fraværende fra arbeid på grunn av sykdom, permisjon eller ferie er også inkludert som sysselsatte.

Arbeidsledige: Personer helt uten inntektsgivende arbeid som har søkt arbeid siste fire uker og som kan påta seg arbeid innen to uker etter intervjudispunktet.

Langtidsledige: Arbeidsledige med en sammenhengende ledighetsperiode på 27 uker eller mer inntil intervjudispunktet.

Undersysselsatte: Deltidssysselsatte personer som har forsøkt å få lengre arbeidstid. De må kunne starte med økt arbeidstid innen en måned.

Arbeidsstyrken: Summen av sysselsatte og arbeidsledige.

Yrkesprosent: Andelen av alle personer fra 16 til 74 år som er i arbeidsstyrken. Yrkesprosent innenfor en befolkningsgruppe viser andelen av befolkningsgruppen som befinner seg i arbeidsstyrken.

Statistikk fra Aetat Arbeidsdirektoratet

Aetat Arbeidsdirektoratet lager statistikk over arbeidsledige, tiltaksdeltakere og ledige stillinger hovedsakelig basert på egne registre.

Arbeidssøkere: Summen av ordinære arbeidssøkere og yrkeshemmede.

Ordinære arbeidssøkere: Personer som søker inntektsgivende arbeid ved arbeidskontorene, og som er disponible for det arbeid som søkes. Hvorvidt en person er i arbeid eller ikke er uten betydning. Ordinære arbeidssøkere omfatter arbeidssøkerstatusene helt ledige, ordinære tiltaksdeltakere, delvis sysselsatte og andre ordinære arbeidssøkere.

Registrerte helt ledige: Omfatter alle ordinære arbeidssøkere som har vært uten inntektsgivende arbeid de siste to ukene. Skoleungdom og personer på arbeidsmarkedstiltak regnes ikke med til denne gruppen.

Ordinære tiltaksdeltakere: Omfatter alle ordinære arbeidssøkere som ved opptellingstidspunktet deltar på ordinære tiltak. De ordinære arbeidsmarkedstiltakene inndeles i hovedgruppene sysselsettingstiltak i offentlig virksomhet, lønnskudd til arbeidsgivere, arbeidsmarkedsoplæring, praksisplasser/arbeidstreningstiltak og vikarplasser.

Delvis sysselsatte: Omfatter alle ordinære arbeidssøkere som har hatt inntektsgivende arbeid i løpet av de to siste ukene, men med mindre enn normal arbeidstid og som søker arbeid med lengre arbeidstid.

Andre ordinære arbeidssøkere: Omfatter de som er i vanlig arbeid og som søker ny jobb ved å registrere seg på arbeidskontoret, skoleelever/studenter som søker jobb men som har utdanning som hovedaktivitet, samt de som mottar dagpenger under etablering av egen virksomhet.

Permitterte arbeidssøkere: Omfatter helt permitterte og delvis permitterte (med innskrenket arbeidstid). Helt permitterte inkluderes i statistikken over helt ledige, mens delvis permitterte anses som delvis sysselsatte.

Yrkeshemmede: Omfatter arbeidssøkere som på grunn av ulik funksjonshemming har vansker med å få arbeid. Dette er personer som vurderes med sikte på yrkesmessig atfering eller som er på atferingstiltak.

Langtidsledige: Omfatter registrerte helt ledige som har hatt en sammenhengende ledighetsperiode på 26 uker eller mer inntil registreringstidspunktet. Måling av ledighetens varighet er endret litt fra og med mai 2001. Opphold som helt ledig i mindre enn 2 uker regnes etter dette ikke som brudd i ledighetsperioden. Tidligere var denne grensen satt til 1 uke for fullt sysselsatte. Samtidig ble rutinene for registrering av starttidspunkt som helt ledig etter avsluttet tiltaksperiode endret. Nå gjøres dette maskinelt, mot manuell registrering før. Denne omleggingen kan ha betydning for statistikken.

Registrerte arbeidssøkere uten ordinært arbeid: Summen av registrerte helt ledige og sysselsatte i ordinære arbeidsmarkedstiltak (utenom yrkeshemmede). Dette omtales også som «bruttoledighet».

Fra og med 1999 endret Aetat Arbeidsdirektoratet definisjonene av registrerte helt ledige og delvis sysselsatte. Arbeidssøkerne ble tidligere gruppert som helt ledige eller delvis sysselsatte utfra eventuell avkorting i dagpengeutbetalingen. Personer med uavkortet dagpengeutbetalinger ble automatisk registrert som helt ledige, mens personer med avkorting ble registrert som delvis sysselsatte. Fra og med 1999 er det hvorvidt arbeidssøkerne oppgir å ha vært i lønnet arbeid eller ikke de siste to ukene som avgjør om de skal regnes som delvis eller helt ledige.

Definisjonsendringen medførte en tallmessig økning i ledigheten på ca. 7 prosent i gjennomsnitt for 1999, hvilket tilsvarte en nedgang i delvis sysselsatte på ca. 10 prosent.

Fra og med mai 2001 startet Aetat overgangen til et nytt saksbehandlingssystem, Arena. Rutiner og metoder for registrering av arbeidssøkere og ledige stillinger er endret. Aetats analyser tyder på ubetydelige endringer i statistikken over beholdningen av helt ledige, delvis sysselsatte, ordinære tiltaksdeltakere og yrkeshemmede, mens det var klarere brudd i statistikken over beholdningen av ledige stillinger og i alle dataserier som er fordelt på yrke.

Nasjonalregnskapet

Sysselsatte personer: Gjennomsnittlig antall sysselsatte over året. Dette begrepet ligger nær opp til tilsvarende definisjon i AKU.

forts.

forts.

Utførte timeverk: Antall utførte timeverk over hele året (inklusive overtid).

Normalårsverk: Antall sysselsatte omregnet til heltidssyssel-satte. For lønnstakere benyttes andel av full stilling eller del-lønnsbrøk som vekt, for selvstendige tas det utgangspunkt i arbeidstiden for mannlige selvstendige. Utgangspunktet for definisjonen er at timeverkstallet i et normalårsverk er lik faktisk årlig arbeidstid for heltidssyssel-satte.

Kilder til avvik

Justert for systematiske nivåforskjeller er det gjennomgående god overensstemmelse i anslaget på totalt antall sysselsatte i nasjonalregnskapet (NR) og i AKU. Den systematiske nivåforskjellen skyldes at utlendinger i utenriks sjøfart ikke dekkes av AKU, mens de er med i NR.

Det er større forskjeller mellom AKU og NR når det gjelder tallene for utførte timeverk/ukeverk. Et hovedproblem har vært at ukeverkstallene i AKU fram til og med 1995 var beregnet på grunnlag av observasjoner i én undersøkelsesuke i hver måned. Fra og med 1996 fanger AKU bedre opp svingninger i aktivitetsnivå og arbeidstid som skyldes ferier og bevegelige helligdager, siden alle årets uker er undersøkel-

sesuker. Spørsmålene i AKU er imidlertid alltid knyttet til en hel uke. Dette medfører at første og siste uke i kvartalet ikke kan deles, i motsetning til i NR.

Normalt har arbeidsledigheten ifølge AKU vært større enn antall registrerte helt ledige fordi ikke alle som har søkt arbeid har registrert seg ved arbeidskontorene og fordi en del av de som deltar på opplæringstiltak klassifiseres som arbeidsledige i AKU. I motsatt retning trekker at en del av de registrerte helt ledige ikke klassifiseres som arbeidsledige i AKU, enten fordi de ikke aktivt har forsøkt å skaffe seg arbeid de siste 4 uker, eller fordi de ikke er umiddelbart tilgjengelige for arbeid. Særlig gjelder dette eldre personer med lange ledighetsperioder.

Etter omleggingen av AKU i 1996 ble forskjellen mellom de to ledighetsmålene større. AKU-ledigheten økte med om lag 0,5 prosentpoeng. Hovedårsaken til dette var redusert krav til tilgjengelighet for å bli regnet som arbeidsledig. Etter Aetat Arbeidsdirektoratets definisjonsendring i 1999 økte antall registrerte ledige med i underkant av 0,3 prosentpoeng. Forskjellen mellom de to ledighetsmålene ble dermed mindre igjen.

Forventet sterk vekst i tallet på uføretrygdene fram mot 2010

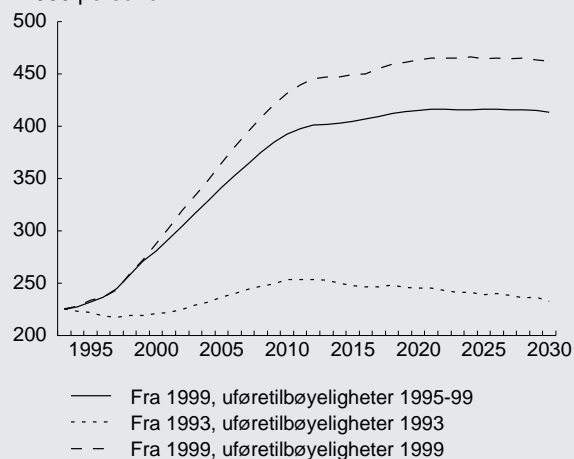
Fra 1993 til 2001 økte antall personer med uføretrygd i Norge fra 225 000 til 285 000. Basert på framskrivninger med MOSART-modellen med utgangspunkt i 1999, der uføretilbøyelighetene etter bl.a. kjønn, alder og utdanning forutsettes å holde seg uendret på gjennomsnittsnivået fra 1995 til 1999, kan tallet på uføre i 2020 komme opp i om lag 415 000 personer. Omtrent hele veksten kommer fram til 2010. Målt i stønadsbeløpene fra 2002 innebærer utviklingen en økning i de offentlige utgiftene til uførepensjon fra om lag 30 mrd. kr i 1993 til om lag 54 mrd. kr i 2020.

Økningen i tallet på uføre har i første rekke sammenheng med en sterk økning i tallet på personer i aldersgruppen 50-66 år i perioden fra 1995 og fram til vel 2010 som følge av at små mellomkrigskull erstattes med store etterkrigskull. I denne aldersgruppen er uføretilbøyeligheten forholdsvis høy. En relativt sterkere vekst i tallet på uføre kvinner i forhold til menn avspeiler blant annet den betydelige veksten som har funnet sted i kvinners yrkesdeltaking de siste 30 årene.

Utviklingen i antall uføre er også påvirket av tilbøyelighetene til å gå over fra yrkesaktivitet til uføretrygd. Etter en klar økning fra begynnelsen av 1980-tallet og fram til 1989-90, ble uføretilbøyelighetene betydelig redusert fram til 1993. I årene fra 1994 til 1999 økte imidlertid tilgangsratene igjen. Deretter har de på ny gått tilbake, men ratene i 2001 avviker ikke vesentlig fra gjennomsnittet for perioden 1995-99. For å illustrere usikkerheten i framskrivingene har vi lagt til grunn at uføretilbøyelighetene i hhv. 1993 og 1999 kan representere ytterpunkter. I en framskriving med utgangspunkt i 1999 (se figuren) med dette årets uføretilbøyeligheter er tallet på uføre i 2020 anslått til å komme opp i 463 000. Dette er knapt 50 000 høyere enn i framskrivingen basert på gjennomsnittsnivået.

Som det går fram av figuren, skiller 1993 seg sterkere fra gjennomsnittet for perioden 1995 til 1999 enn det som er tilfellet for det siste året. Dersom en hadde lyktes med å holde uføretilbøyelighetene nede på dette nivået, ville tallet på uføre ha holdt seg noenlunde uendret fra 1993 til 2001. Fram til 2020 ville tallet bare ha økt med 20 000 personer. Ettersom de aller fleste av dagens uføre har gått over til alderspensjon (eller er døde) i 2020, ville en snarlig reduksjon i uføretilbøyelighetene ned til 1993-nivå fortsatt innebære at tallet på uføre i 2020 ikke kom mye over 245 000. Sammenlignet med framskrivingen basert på snittet av uføretilbøyelighetene fra 1995 til 1999 ville den årlige besparelsen på offentlige budsjetter i 2020 i dette alternativet ha utgjort om lag 22 mrd. kr målt i stønadsbeløpene fra 2002.

Framskrivninger av antall uførepensjonister under ulike forutsetninger om uføretilbøyelighetene 1000 personer

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Helt permitterte arbeidstakere regnes med blant de registrerte arbeidsledige. I 2002 var i gjennomsnitt 6 500 personer helt permittert, 500 flere enn året før. Delvis permitterte omfattet 5 000 personer, i likhet med i 2001. Tallet på både helt og delvis permitterte viser dermed en oppgang fra året før.

Tilgangen på ledige stillinger annonsert i media svingte i 1. halvår av 2002 mellom rundt 16 000 og 25 000 stillinger pr. måned, ifølge Aetat. Deretter gikk tilgangen gradvis nedover, og endte på rundt 6 000 i desember. I gjennomsnitt var det for 2002 en tilgang på 16 000 ledige stillinger hver måned, en nedgang på 3 900 fra året før.

Aetat endret fra og med mai 2001 sitt saksbehandlingssystem, med et (negativt) brudd i beholdningen av ledige stillinger som resultat. Beholdningen av ledige stillinger var i gjennomsnitt om lag 12 200 i 2002. Året før var beholdningen i gjennomsnitt 19 800 stillinger, men tallene er på grunn av bruddet i tidsserien ikke sammenlignbare.

Undersysselsetting

AKU gir også tall for undersysselsetting, det vil si deltidsysselsatte som søker mer arbeid og som er tilgjengelig for dette arbeidet innen en måned etter intervju-tidspunktet. I 2002 var det 75 000 personer som var undersysselsatt etter denne definisjonen, en økning på 7 000 fra året før. Som andel av alle deltidsysselsatte utgjorde undersysselsatte 12,6 prosent.

Om en betrakter undersysselsettingen som en form for delvis arbeidsledighet, bidrar den til å utjevne forskjellen i ledigheten mellom menn og kvinner. Ifølge AKU var ledigheten i gjennomsnitt 4,1 prosent for menn og 3,6 prosent for kvinner i 2002. Samtidig var i gjennomsnitt 56 000 kvinner undersysselsatte, mot 19 000 menn.

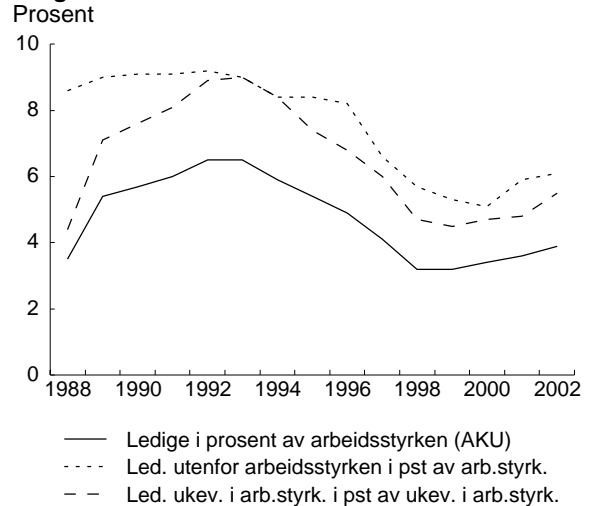
Siden mange undersysselsatte kun ønsker seg noen få timer i tillegg, og mange arbeidsledige har ønske om deltidsarbeid, vil antallet personer som ønsker mer arbeid gi et ufullstendig bilde av omfanget av arbeidstilbudet. Ved å summere tilbudet av arbeidstimer fra

Arbeidsledige og undersysselsatte ifølge AKU. Personer og tilbud av ukeverk (37,5 timer). 1 000

	Nivå 2002	Endring fra året før	
		2001	2002
Arbeidsledige			
Personer	92	3	8
Ønsket antall ukeverk	78	4	10
Undersysselsatte			
Personer	75	1	7
Ønsket merarbeidstid i ukeverk	26	-1	3
Tilbud av ukeverk i alt	104	2	13

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Arbeidsledige, andre med ønske om arbeid og ledige ukeverk 1988-2002

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

de arbeidsledige og tilbudet av tilleggsarbeidstimer fra de undersysselsatte, får vi et tall på det urealiserte arbeidstilbudet målt i timer. Omregnet i heltidsstillinger tilsvarte dette 104 000 årsverk i 2002, en oppgang på 13 000 fra året før. Det urealiserte arbeidstilbudet tilsvarer 5,5 prosent av alle årsverk som arbeidsstyrken tilbyr, en oppgang på 0,7 prosentpoeng fra 2001.

Personer utenfor arbeidsstyrken som ønsker arbeid

For å kunne bli definert som arbeidsledig i AKU, må en oppfylle bestemte krav om søkeaktivitet og tilgjengelighet. Ved hver måling er det en stor gruppe som ikke har inntektsgivende arbeid og som oppgir at de ønsker arbeid. På grunn av lav søkeaktivitet eller tilgjengelighet blir de likevel ikke definert som arbeidsledige.

Denne «reserverarbeidsstyrken» holdt seg, ifølge AKU, relativt stabilt rundt 190 000 personer fra 1988 til og med 1996. I samme periode varierte antallet AKU-ledige mellom om lag 75 000 og 140 000. Fra 1996 til 1998 ble denne gruppen redusert med 25 000 personer pr. år. I 1999 gikk antallet ned med 8 000, mens reduksjonen i 2000 bare var på 4 000 personer. I 2001 gikk imidlertid denne gruppen opp med 20 000 personer, for så å øke ytterligere med 4 000 i fjoråret. «Reserverarbeidsstyrken» utgjorde dermed 144 000 personer i 2002. Som for undersysselsatte er det flere kvinner enn menn blant personer utenfor arbeidsstyrken som ønsker arbeid. I 2002 var andelen kvinner 54 prosent.

Personer utenfor arbeidsstyrken

1 000 personer

	Nivå 2002	Endring fra året før	
		2001	2002
Utenfor arbeidsstyrken	856	0	4
Ønsker arbeid	144	20	4
Kan begynne innen en mnd.	73	10	6

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Effekter på arbeidstilbud og inntektsfordeling som følge av mulige omlegginger av pensjonssystemet

Bakgrunn

Ved kongelig resolusjon av 30. mars 2001 satte regjeringen ned en pensjonskommisjon under ledelse av Sigbjørn Johnsen. Kommisjonen fikk i mandat å avklare hovedmål og prinsipper for et samlet pensjonssystem med utgangspunkt i de problemer og utfordringer dagens system står overfor. Som hovedproblem er det angitt at aldringen av befolkningen kombinert med tiltakende tidligpensjonering og høyere ytelser vil føre til en sterk økning i pensjonsutgiftene utover i dette århundret. I en foreløpig rapport lagt fram 4. september 2002 antyder Pensjonskommisjonen to mulige veivalg for et framtidig pensjonssystem:

1. En lik statlig basispensjon til alle pensjonister basert på botid
2. Modernisert folketrygd ved å gjenreise en klarere sammenheng mellom arbeidsinntekt, premieinnbetaling og pensjonsytelser i det statlige pensjonssystemet

Alternativ 1 innebærer at dagens tilleggspensjon avskaffes. Det blir da opp til den enkelte å avgjøre om en vil tegne privat pensjonsforsikring for å sikre tilleggspensjon utover minstepensjonen. Under den moderniserte folketrygden foreslår Pensjonskommisjonen at alle får en statlig inntektspensjon som er proporsjonal med summen av den arbeidsinntekten de har hatt gjennom livet opp til et bestemt nivå eller tak for årsinntekten. Personer uten eller med lav opptjent inntektspensjon skal være sikret et visst minstenivå på den samlede pensjonen som tilsvarer dagens minstepensjon. En mulig utforming av garantipensjonen er at den kan avkortes krone for krone mot den inntektsavhengige pensjonen.

Årlig pensjonsytelse avhengig av antall år som pensjonist gir utsatt pensjoneringstidspunkt

Begge alternativene vil stimulere til utsetting av pensjoneringstidspunktet. Dette medfører lavere pensjonsutbetalinger samtidig som skattegrunnlaget øker gjennom økt sysselsetting. I alternativ 1 følger det av prinsippene for ytelsene fra private forsikringselskap at den årlige pensjonsutbetalingen blir avhengig av tidspunkt for pensjonering. I alternativ 2 kan en tenke seg tilsvarende prinsipper lagt til grunn for omregning av de opparbeidede rettighetene til en fast årlig pensjonsytelse for inntektsavhengig pensjon. Faktisk pensjoneringstidspunkt sammenholdt med forventet gjestående levetid kan utgjøre grunnlaget for beregningen av den årlige ytelsen som dermed blir lavere jo tidligere en går av med pensjon.

Det er vanskelig å gi et presist anslag på hvordan omleggingen vil slå ut på pensjoneringstidspunktet. AFP-ordningen har i løpet av det siste tiåret bidratt til en betydelig reduksjon i yrkesdeltakingen for aldersgruppen 62-66 år. Denne ordningen forutsettes avskaffet i det nye systemet, og dette vil bidra til økt yrkesdeltaking. En eventuell innstamping i muligheten til å motta uførepensjon utover garantipensjonen for personer over 62 år vil dra i samme retning. For å illustrere en mulig størrelsesorden når det gjelder virkningen på pensjoneringstidspunktet har vi som en enkel antakelse brukt gjennomsnittet av den høye yrkesdeltakelsen observert for menn i aldersgruppen 60-66 år på begynnelsen av 1980-tallet og den lave yrkesdeltakingen som vi i dag ser blant de i tilsvarende aldersgruppe som kan førtidspensjonere seg uten tap av pensjonsrettigheter. Sammenlignet med dagens system vil den gjennomsnittlige pensjonsalderen

under disse forutsetningene øke med 1,7 år, og det samlede arbeidstilbudet er anslått å øke med 2,5 prosent. Som vist i tabell 1, kan det innebære i overkant av 100 000 færre alders- og AFP-pensjonister etter 2040 sammenlignet med dagens system, mens den årlige budsjettbesparelsen vil ligge på opp mot 10 mrd. kroner. Virkningen på antall pensjonister i alternativ 1 vil bli et sted imellom dagens system og alternativ 2 da det bare er tilleggspensjonen som blir gjensstand for avkorting ved tidligpensjonering.

Mulig antall alderspensjonister og totale ytelser til alderspensjon ved overgang til et inntektsavhengig system sammenlignet med dagens. Pensjonsytelsene er angitt i faste 1999 kroner etter deflatering med stipulert lønnsvekst

	Antall pensjonister, 1000 personer		Utbetalt pensjon Mrd. kr	
	Eksisterende	Inntektsavh.	Eksisterende	Inntektsavh.
2000	640		65,2	
2010	666	599	77,0	68,4
2020	839	751	105,9	94,6
2030	1007	906	131,2	117,8
2040	1129	1031	148,4	136,1
2050	1113	1029	146,8	136,9

Et mer inntektsavhengig system virker som en generell skattelette for de yrkesaktive

Et hovedtrekk ved utviklingen av folketrygdens pensjonssystem siden 1967 har vært en gradvis svekking av sammenhengen mellom innbetalinger og utbetalinger for den enkelte, og en tilsvarende styrking av minstesikringen og ulike former for sosial omfordeling. I dag har de avgiftene som innbetales mer preg av ordinær skatt enn en pensjonspremie. En overgang til et mer inntektsavhengig system vil dermed virke som en generell skattelette for de yrkesaktive. En tallfesting av effekten er svært usikker ettersom det for det første ikke er helt enkelt å anslå skatteelementet i dagens system. Uformingen av det nye systemet vil dessuten ha betydning for hvor perfekt sammenhengen mellom inn- og utbetalinger blir. Noen vil fortsatt ha så lav inntekt at de blir garantipensjonister, og en eventuell opprettholdelse av offentlige tjenstepensjoner som sikrer pensjonen som andel av sluttlønnen, vil delvis motvirke de inntektsavhengige elementene i det nye systemet.

I alternativ 1 vil omleggingen i første omgang virke som en skatteskjerpelse da utbetalinger av tilleggspensjoner i henhold til opparbeidede rettigheter fortsatt må finansieres gjennom skattesystemet uten at det gir nye pensjonsrettigheter for de yrkesaktive. Dette vil imidlertid snus til en skattelette tilsvarende bortfallet av tilleggspensjonen etter hvert som de opparbeidede rettighetene dør ut.

En overgang til et mer inntektsavhengig system er til fordel for dem høyere inntekter og til ulempe for dem med midlere og svingende inntekter

I dagens pensjonssystem er det et knekkpunkt for opptjening av tilleggspensjon ved 6 ganger grunnbeløpet (G), slik at bare 1/3 av inntekten mellom 6 og 12 G regnes med. Arbeidsinntekter utover 12 G gir ingen pensjonsrettigheter. En mulig konkretisering av et inntektsavhengig system er at det første knekkpunktet faller bort, men at det fortsatt settes et tak for å opparbeide pensjonsrettigheter, f.eks. ved 10 G. En slik endring vil åpenbart være til fordel for dem med

forts.

forts.

høyere inntekter. Ettersom både de gjennomsnittlige ytelsene og minstepensjonen forutsettes å være på samme nivå som i dagens system, innebærer omleggingen en lavere pensjon for dem med inntekter rett over minstepensjonen. I dagens system fastsettes pensjonen dessuten ut fra de 20 beste inntektsårene (besteårsregelen), og full pensjon gis etter 40 års opptjening. Disse reglene innebærer til sammen at personer med svært ulik livsinntekt kan få rett til omtrent identisk pensjon, og omvendt at personer med like stor livsinntekt kan få svært ulik pensjon. Ettersom kvinner i langt større grad enn menn har lavere og mer varierende inntekt over livsløpet, vil en overgang til et mer inntektsavhengig system føre til lavere pensjonsytelser for de fleste kvinner sammenlignet med dagens system når de gjennomsnittlige pensjonsytelsene forutsettes uendret.

En illustrasjon av mulige fordelingseffekter i forhold til hvordan situasjonen kan se ut i 2050 når også de offentlige ansatte forutsettes berørt av omleggingen, er illustrert i figur 1. Ettersom høy yrkesdeltaking innebærer at de fleste opparbeider tilleggspensjon, vil det være forholdsvis få minstepensjonister i 2050. Som figuren viser, er det i særlig grad menn med midlere og høyere inntekter som vil tjene på omleggingen. De to kurvene skjærer hverandre ved 3 G, som tilsvarer om lag 40 prosent av de mannlige pensjonistene ordnet etter stigende pensjon. For kvinnene skjærer de to kurvene hverandre ved om lag 3,5 G, men dette inntektsnivået tilsvarer om lag 80 prosent av de kvinnelige pensjo-

nistene ordnet etter stigende pensjon. Som denne gjennomgangen viser, vil det åpenbart være en konflikt mellom hensynet til å stimulere arbeidstilbudet og fordelings-effektene i vurderingen av en overgang til et mer inntektsavhengig pensjonssystem.

Arbeidsmarkedstiltakene

I 2002 var det i gjennomsnitt 9 300 personer sysselsatt ved personrettede ordinære arbeidsmarkedstiltak (utenom yrkeshemmede). Dette er 800 færre enn året før. Fra 1993 til 1999 foregikk det en gradvis nedtrapping av omfanget på tiltakene i takt med fallet i arbeidsledigheten. I 2000 økte omfanget noe, før det igjen begynte å synke i 2001. Denne nedtrappingen har bidratt til noe av økningen i antallet registrerte helt arbeidsledige mot slutten av 2001 og i 2002. En del av de arbeidssøkende som deltar på opplæringstiltak, blir i AKU klassifisert som arbeidsledige. Dette er noe av grunnen til at arbeidsledigheten ifølge AKU ikke steg like mye som den registrerte ledigheten i den aktuelle tidsperioden.

Blant arbeidsmarkedstiltakene var opplæringstiltak (AMO) den største gruppen i 2002, tilsvarende 49 prosent av alle tiltakene. Blant ungdom under 20 år var i gjennomsnitt 1 700 ordinære tiltaksdeltakere. Samtidig var 2 800 i samme aldersgruppe registrert helt ledige. I 2001 var 1 600 på tiltak og 2 600 ledige i denne aldersgruppen.

Arbeidsmarkedstiltak¹

1 000 personer

	2002	Endring fra 2001
Personrettede ordinære arbeidsmarkedstiltak i alt ²	9,3	-0,8
Lønnstilskudd	1,5	-0,4
Opplæring	4,5	-0,8
Arbeidspraksis	3,2	0,4
Midlertidige sysselsettingstiltak	0,0	0,0
Forsøks- og andre tiltak	0,0	0,0
Herav ungdom under 20 år	1,7	0,1

¹ Nye betegnelser fra 2002: Arbeidspraksis tilsvarer praksisplasser, midlertidige sysselsettingstiltak tilsvarer utdanningsvikariat og off. sysselsettingstiltak, mens opplæring tilsvarer arbeidsmarkedskurs (AMO).

² Yrkeshemmede på ordinære tiltak er ikke inkludert.

Kilde: Aetat Arbeidsdirektoratet.